

KIS-727 – War-du un hanc'herieg a 'l Louzawouriezh

[Emañ Roland MOGN e penn ur bodad o labourat war lavar al Louzawouriezh. Un alberz eus ar c'hudennoù o sevel en dachenn a gaver endeo e KIS-625, La-12, pp. 366 hh.]

(RM da GC – 06 06 01)

An ali a roit din da ginnig un anv skiantel hepken evit pep spesad. A-benn diskouez penaos emañ an traoù, setu un nebeut skouerioù tennet eus ar genadoù *Avena* hag *Avenula* :

1 – Un anv brezhonek hepken.

***Avena sativa* L.**

Br. ***kerc'h, kerh, ker, querc'h, querch, qèrc'h, qérc'h, querch, querh, quêrh, qérh, tcherh, kerc'hen, kerc'henn, kerhenn, qerc'hen, qérc'hen, qerc'henn, kerc'hennoù, qerc'hennou, qerhennü, qérc'heneü, qerheñeü, quêrheu***¹

Kb. ***ceirch, ceirchen***

Iw. ***coirce***.

Kudenn ebet. Hollgeltiek eo an anv. An anv kavet = an anv skiantel.

2 – Anv brezhonek ebet, met un (pe meur a) anv e yezhoù keltiek all.

Avenula pubescens (Hudson) Dumort. incl. subsp. ***pubescens***
(= *Helictotrichon pubescens* (Hudson) Pilger = *Avenastrum pubescens* = *Avena pubescens* (Hudson))

Br. ***kerc'h-blevek***

Kb. ***ceirchwellt blewog, ceirchwellt manbluaidd***

Ab. ***Feur Coirce Clumhach***

Kudenn ebet. Un anv vo kinniget (amañ diwar ar c'hembraeg), hag an anv skiantel a vo graet anezhañ.

3 – Anv e yezh keltiek ebet.

¹ E testenn orin RM ez eus, goude pep termen, meneg eus al levrioù m'en kaver.

Avenula ludonensis (Delastre) Kerguélen subsp. ***ludonensis*** (= *Avenula marginata* (Lowe) J. Holub subsp. *sulcata* (Gay ex Delastre) Franco = *Avena sulcata* Gay = *Helictotrichon sulcatum* Pilger = *Avena pratensis* (L.) Dumort. subsp. *sulcata* St-Yves)

Br. ***kerc'h-roufennet***

Un anv brezhonek vo krouet diwar deskivadur an delioù. An anv skiantel e vo.

4 – Daou anv kavet.

Avena sterilis L. subsp. ***ludoviciana*** (Durieu) Nyman (= *Avena ludoviciana* Durieu)

Br. ***kerc'h-goañv, kerc'h goañv, kerc'h gouañv***
kerc'h-gwenn, kerc'h gwenn

N'eus abeg ebet evit ma vefe kinniget un anv kentoc'h eget an hini all. An daou vo kinniget.

5 – Kalz a anvioù.

Avena fatua L. incl. subsp. ***fatua*** Rouy

Br. ***bilhongerc'h, bilhongerc'henn, Bilhon, faoskerc'h, faos kerc'h, faoss kerc'h, faosserc'h, flutkerc'h, flut kerc'h, flutkerh, gouezkerc'h, gouez-kerc'h, gwéz-kerc'h, Gouez kerc'h, gogez-kerc'h, gouez-kerc'henn, kerc'h-gouez, kerc'h gouez, qerc'h goëz, sinkerc'h, sinquerch, jilgerc'h kerc'h-pilhoù, kerc'h pilhou kezeg lastred, lastreg kerc'h-du, kerc'h du pluskerc'h***

Kb. ***ceirchwellt gwyllt y gwanwyn, ffetur, gwylltgeirch***

Kn. ***kergh gwyls, kerghwels***

Ab. ***coirc dubh, coirc fiadhain***

Amresis : ***pilgerc'h, pilgerh, pil kerc'h, pil-kerc'h, bilgerc'h, Pill kerc'h, pilgerc'henn, bilgerc'henn*** : *Avena fatua* + *Lolium spp.*

Direizh : ***Yeot mellou*** : *Agropyron spp* + *Arrhenatherum elatius* + *Polygonum convolvulus* + *Polygonum aviculare*

Dianav : ***goudjère***

N'eus abeg ebet evit ma vefe kinniget un anv kentoc'h eget unan all. An holl vo kinniget.

Dibabet 'm eus, e-touez an anvioù kavet, ar re a dalveze evit ar seurtad resis. Amañ, *bilhonger'h*, *faosker'h*, *flutker'h*, *gouezker'h*, *ker'h-gouez*, *sinker'h*, *jilger'h*, *ker'h-pilhoù*, *kezeg*, *lastred*, *ker'h-du*, *plusker'h* ne dalvezont nemet evit *Avena fatua* ha ne vo ket graet fazi oc'h ober gant un anv pe gant unan all. D'un tu all, kalz anvioù boutin n'int ket bet miret evit ur seurtad resis ; da skouer *geotenn ar Werc'hez*, a dalvez evit tri seurtad, pe *louzaouenn Sant-Yann*, a dalvez evit pevar seurtad. Amañ, evit *Avena fatua*, an anv *pilger'h* a dalvez evit daou seurtad.

Kinnig a ran ma vefe lezet an dibab gant ar vrezhonegerion. Ne welan ket a-ziouzh pe c'halloud e c'halljen diviz, e-touez an anvioù dastumet, pehini vefe AN hini skiantel gant ma talvezfe an holl evit seurtadoù resis.

Ne 'm eus ket graet evit ar brezhoneg evel ma voe graet evit yezhoù all (galleg, italianeg, katalaneg) : dilezel an anvioù poblek ha lakaat da anvioù skiantel troidigezhioù war-eeun eus an anvioù latin. Ne glotfe ket kement-se gant spered ar brezhoneg, a soñj din. Meur a anv ofisiel evit ur seurtad ? Dre ma ne vefe ket mui liessteriadur en anvioù kinniget evel talvoudus, e kinnigan mirout an holl.

(GE da RM – 15 06 01)

Al labour bras kenan a renez war anvadurezh ar plant zo a live gant *Ichthyonymie bretonne* bet embannet etre 1970 ha 1973 gant Alain LE BERRE (Alan-Gwenog BERR). Ul labour a Yezhoniezh istorel ha lec'hel eo, eleze un enklask war an anvioù plant a-dreuz ar c'hantvedoù dre daread a-bezh ar brezhonegva.

Un nebeut evezhiadennoù a rin :

~ Mar komprenan, e kemerez da sol an danvez skrivet hepken ha n'eo ket enklaskoù a 'z pefe renet war al lec'h. Imbourc'herion a gav c'hoazh pouezus dastum diwar vuzelloù an *terminal speakers* ar gerioù a chom dianav d'an nevezvrezhonegerion. Ne 'm eus evidon meno ebet, o vezañ ma n'eo ket va micher ha ma labouran war al levrioù.

~ Reiñ a rez an holl stummoù skrivet a 'c'h eus tennet eus al levrioù. Ne welan ket da betra e c'hell talvout evit ar furmoù anavezet evel, da skouer, Br. *ker'h*. Da zoare dit da labourat ha ne 'm eus ket da emellout !

~ Hag al lec'h eo e dibenn pep mellad divizout pehini e vo an “anv skiantel” evit pep spesad ? Unan a zaou, pe e tastumez an anvadoù a zo (bet) hag e rez ul labour skiantel, pe e renez ul labour e daou lankad : *a*) dastum gerioù, *b*) divizout anvadoù (skiantel). Hervez a lavarez e dibenn da lizher da GC : “Kinnig a ran ma vefe lezet an

dibab gant ar vrezhonegerien. Ne welan ket a-ziouzh pe c'halloud e c'halljen diviz, e-touez an anvioù dastumet, pehini vefe AN hini skiantel”, ez out mennet da chom el lankad *a*). Koulskoude, da heul ar melladoù war bajenn gentañ da lizher, e kemerez divizoù war ar pezh e vo an anvioù skiantel : “An anv kavet = An anv skiantel”, “Un anv vo kinniget (amañ diwar ar c'hembraeg), hag an anv skiantel a vo graet anezhañ”, “Un anv brezhoneg vo krouet diwar deskrivadur an delioù. An anv skiantel e vo.”

~ Evit ma vo talvoudus da labour evel studi skiantel e ranki tremen hep meskañ en hevelep melladoù an dastum hag an divizout. Pep hini eus an daou ober a denn d'un diskiblezh disheñvel : an dastum d'ar Yezhoniezh istorel ha lec'hel, an divizout d'ar Yezhouriezh. E 'z labour e welan un hirbleustr war ar Yezhoniezh ; a-fet Yezhouriezh avat...

Ar Yezhouriezh n'eo ket un emell skiantel hepken, met lodek eo en istor hag er politikerezh. Bodadoù *Preder* o deus luniet ouzhpenn 100 000 ger abaoe 50 vloaz ; o c'hinnig a reont d'ar vrezhonegerion, d'ar re-mañ evel just d'o arverañ pe get. Met mar renomp al labour-se ez eo e sell d'ur gevredigezh a vo ganti ar brezhoneg evel gwir yezh ha n'eo ket evel divuzadur folklorek diwar dilerc'hioù ar brezhonegoù aet da get. E se, hon preder a-zivout ar brezhoneg zo tost da hini ar yezhourion a bled gant ar galleg, an italianeg hag ar c'hatalaneg (evit adkemer ar yezhoù a venegez e 'z lizher). A dra sur, hon eus doujañs evit dastumerion dilerc'hioù lec'hel an teodyezhoù a zo o vervel war ar maez evel ma toujomp da gement skiantour sirius. Mar tennomp hon mad eus o labour, evidomp n'emañ ket aze hon labour dimp.

(RM da GE – 20 06 01)

DANVEZ SKRIVET HEPKEN

Un dibab eus va ferzh eo bet a-bell zo. Spi bras 'm eus e vo roet c'hoant da dud 'zo d'ober enklaskoù a-ziwar al levr-se. Un nebeut dastumadennoù anvioù-plant zo bet graet nevez 'zo koulskoude (gant Ronan TREMEL ha gant Jañ-Do ROBIN da skouer) hag enklaskoù frouezhus anezho : bewech ma vez graet labourioù a 'r seurt-se e vez dizoloet anvioù nevez. N'eo ket bet graet biskoazh e Breizh evit ar plant. Sevel ur c'houlennadeg davet an holl Oalejoù Ar Re Gozh ? Ur galv ouzh an holl glaskerion vo lakaet er raskrid.

AN HOLL ZAVEOU

Setu skouer unan eus anvioù ar *Plantago major* :

Br. *hedledan, hed-ledan, héd-lédan, hed ledan, hédlédan, ed ledan, édlédan, edledan, het ledan, hethledan, hetledan, eth-ledan, ethledan, etledan, eitledan, haent letan, haentledan, haentletan, heledan, hélédan, heledanen, aneladan, aneladen, hadan ladan, haden-ledan*

Danvez fraost am eus klasket ober eus va labour. Un afer a onestiz skiantel eo evidon : kinnig un dielfennadur eus an anvioù-plant ha lezel ar renabl-se digor d'an holl, lennerion pe glaskerion. Dre ar rolloù-se, chomet dizibab, e vo tu da sevel studiadennoù evel dielfennadurioù yezhouriezh, pe traoù all c'hoazh.

LOUZAWOURIEZH HA YEZHOURIEZH

Labour skiantel eo am eus graet. Dielfennañ kement anv-plant am boa kavet e brezhoneg skrivet. Rannet em eus an anvioù dastumet e div lodenn : lodenn ar re dalvoudek ha lodenn ar re luziet.

Evit dont a-benn da sevel al labour-se em eus :

1 – Dastumet anvioù-plant, anvioù kuzhet-mat a-wechoù : da skouer e geriadur Favereau, s/verbo regaliss / is^{xo} e kaver “regaliss-koad (KL)” a zo ***Polypodium vulgare***, ur seurtad raden.

2 – Divizet da be seurtad plant e tenn pep anv dastumet. Br. *askol* a denn da war-dro 60 seurtad !

3 – Divizet da be seurtad plant ne denn ket anvioù 'zo. Estreget ar meskajoù a bep seurt e kaver fazioù gwirion digant tud na oant ket louzawourion. Div skouerenn :

* ***Ulex gallii*** troet *lann gallek* (Favereau), pa voe gouestlet an anv-se d'an Ao. LE GALL enseller Akademiezh e Gwened. ***Ulex europaeus*** eo al *lann gallek*.

* Br. *kraoñ-douar* roet da ***Bunium bulbocastanum*** ha pa na gresk ar plant-se, anezho plant rouez ha dister, nann-implijet el Louzawouriezh ha n'int ket louzoù fall zoken, nemet e kornad Paris hag e kornad London, met Br. *kraoñ* = *La. castanea*. Da ***Conopodium denudatum*** e tenn Br. *kraoñ-douar*.

4 – Ouzhpenn se em eus studiet penaos e voe aozet, e yezhoù all (galleg, alamaneg, italianeg, katalaneg) al labour reiñ anvioù ofisiel d'ar plant. Graet e voe al labour-se e 1884 e galleg gant Bonnier ha De Layens. Troet e voe an anvioù latin e galleg war-eeun : ***Aira flexuosa*** = *canche flexueuse*, ***Triglochin maritima*** = *troscart maritime*, ***Brachy-***

podium sylvaticum = *brachypode des bois*, **Orobanche cervaria** = *orobanche de l'herbe aux cerfs*.

Kantadoù ha kantadoù a anvioù divalav mui pe vui zo bet krouet er mod-se, ha kaset da get kalz anvioù bravoc'h ha saourusoc'h : *petit colinqueux* e galleg poblek = **Geranium robertianum** = *géranium herbe à Robert* e galleg ofisiel, *gangleingneutte rouge* = **Digitalis purpurea** = *digitale pourpre*, *gangleingneutte jaune* = **Primula elatior** = *primevère élevée*.

Ne rin ket al labour-se evit ar brezhoneg. Unan a zaou el levr : pe ne vo nemet Louzawouriezh pe e vo Yezhouriezh ivez e-barzh, hag ho lodenn e vefe. Neuze penaos lakaat al labour Yezhouriezh ? Dre islinennañ an anv talvoudek kentañ ? Dre sevel ur roll distag ? En ul levrig all ? Evidon, forzh peseurt mod vefe mat, gant ma vo evit mad ar brezhoneg, ha gant ma vo anavezet va labour.

Un nebeut evezhiadennoù, p'emaomp ganti :

Mar bez roet un anv skiantel da bep seurtad e brezhoneg evel ma voe graet e galleg e vo paourat hor yezh. Ha ne vefe ket mui eus *Louzaouenn Sant-Yann* pe eus *Geotenn ar Werc'hez* war zigarez ma tenn an anvioù-se da veur a seurtad ?

Neuze, ret e oa kavout un doare da virout an holl anvioù-plant dastumet ha pa vefent liesseurtad. Ret e oa ivez kavout un doare da embann roll an anvioù talvoudus. A-benn tizhout an daou bal-se em eus soñjet sevel div levrenn, hini an dastumad (480 pajenn A4) ha hini ar gervaoù, ar menegoù, ar renabloù anvioù linneek ha brezhonek. Hag ezhomm e vefe, neuze, e-touez an anvioù talvoudus-se, dibab unan a vefe an anv ofisiel, ha n'eo ket skiantel. N'eus ket a anv skiantel e brezhoneg. E latin eo an holl anvioù skiantel.

Kinnigadenn :

- Pa vo krouet un anv, pe pa na vo bet dastumet nemet un anv, hag eñ talvoudek, kudenn ebet. An anv kavet pe krouet = an anv ofisiel.
- Pa vo bet dastumet meur a anv evit ur seurtad (gwelout *Avena fatua*), dibab a rafec'h c'hwi an hini ofisiel e-touez ar re am eus divizet warno e oant talvoudek.
- Evit ar re ez on chomet berr dirazo (lakaet er rummad “dianav”), e kontan warnoc'h evit ma vefe diskoachet meur a hini anezho d'an nebeutañ, hag o lakaat da ofisiel zoken, mar kav deoc'h e talvezont d'al live-se.

Goulenn a rafen ouzhoc'h ivez sevel barnadennoù yezh diwar-benn an anvioù a zo bet savet gant hor poellgor e Naoned.

(GE da RM – 02 07 01)

E dremmwel *Preder* ez eus ur gevredigezh vrezhonek, dezhi ur yezh lodek er bed gwerc'hel. Emañ ar yezh-se war ar stern abaoe tri c'hantved ha, war veur a dachenn, ez eo arc'hwelek hiziv. Ar yezh-se, e pep prantad eus he diorreadur, zo bet ur yezh krouet

I. diwar lies kevala :

- a) an teodyezhoù bezant (abaoe ar Grennamzer Uhel n'eo mui ar brezhoneg yezh ur gevredigezh vloc'hel),
- b) ar skridoù manet diwar-lerc'h ar remziadoù brezhonek kent,
- c) ar yezhoù all, yezhoù keltiek, latin, galleg, termeneg etrevroadel, h.a. ;

II. diwar-bouez labour ar yezhourion a dreuzfurme ar c'hevalaoù-se evit o azasaat diouzh ar bed ma vevent :

- a) dre c'hoveliañ furmoù adalek bruzun ar stummoù teodyezhel,
- b) dre advevaat furmoù kent aet e-maez arver,
- c) dre amprestañ diouzh ar yezhoù all pe an dermeneg etrevroadel,
- d) dre gendodiñ furmoù adalek kedrannoù tennet eus ar staeloù a), b), c).

Hervez an oadvezhoù, dre se hervez an amveziadoù istorel-kevredadel, eo bet disheñvel ar plegennoù. A-fet kevalaoù :

~ Amparadur ar c'hevala I.a) oa echu koulz lavarout e 1920. An dastumerion deuet da c'houde, evel Yeun AR GOW, Alan HEUSAFF ha Jules GROS, o deus pourchaset danvez d'an dudoniezh, met zo bet gwall skort o degasadennoù da vrezhoneg an 20^t kantved — prest on da grediñ ez eo frouezhus pesketadennoù Ronan TREMEL, hogen gortoz a ran o gwelout.

~ Amparadur ar c'hevala I.b) zo hogos echu ivez goude labourioù ERNAULT, FLEURIOT, PENNAOD hag un nebeut re all.

~ Ar c'hevala c) a vez bepred digor pa c'hoarvez pe a yezhoù bev, pe a vengleuzioù ma puñs ar yezhoù bev.

A-fet labour yezhouriezh :

~ II.a) Bruzun a-bezh pe dost ar stummoù teodyezhel zo bet korvoet ha lakaet e rezh furmoù ar yezh unvan. Setu perak ne welan ket da betra talvez bodañ, evel ma rez, aridennad ar stummoù teodyezhel. Da skouer, Br. *hedledan* eo ar furm kinniget gant unvanerion ar yezh ; unan a dri, a) pe fellout a ra dit diskouez ha gwiriañ an hent o deus kemeret, b) pe emaout e soñj adober en un doare all al labour unvaniñ, g) pe mennet out da zistroadañ ar furm unvan evit distreiñ da vrurun ar stummoù. En

degouezh *a*), e kollez kalz amzer evit netra ; en degouezhioù *b*) ha *g*), e labourez da zistrujañ ar yezh unvan.

~ II.*b*) Advevaat furmoù kent aet e-maez arver hon laka da dreiñ ouzh an henvrezhoneg hag ar c'hrennvrezhoneg. An anvioù plant henvrezhonek ne vez ket alies anavezet o ster resis, ouzhpenn ma oa Louzawouriezh an amzer-se pell moarvat diouzh hini hon amzer. En o c'heñver ivez e rankor ober kinnigadennoù tidek.

~ II.*c*) Amprestañ. N'on ket louzawour ha n'on ket evit priziañ ar ret pe get amprestañ termenoù allyezh pe etrevroadel. En un dachenn ma 'm eus bet tro da labourat, ar Gimiezh, goude taol esae VALLEE da ober gant kedrannoù keltiek, ez eur emgennet da amprestañ ar c'hantmiliadoù a anvadoù molekul. Graet e vez an amprestadoù-se hervez ur reizhiad treuzskrivañ strizh o klotañ gant pennaennoù hollek an dezneuziañ, ar re end-eeun arveret a du 'rall evit degas gerioù hen- pe grennvrezhonek, kembraek, h.a. e brezhoneg kempred.

~ II.*d*) Kendodiñ eo an hent pleustret war dareadoù bras eus al lavar kempred (ha n'eo ket e brezhoneg hepken). Ur wech c'hoazh, n'on ket arroutet a-walc'h war lavar al Louzawouriezh evit reiñ alioù a-fet oberiañ termenoù nevez — muioc'h a nevezc'herioù a voe da grouiñ er Stlenneg pe er Mediaoù —, met moarvat e chom “toulloù” a rankor stankañ en doare-se.

El lizheroù a gasez din a-zivout da labour e venegez dreist-holl anvadoù spesadoù. Moarvat e rez a du 'rall gant ur reizhiad rummata : genadoù, kerentiadoù, urzhadoù, h.a. Hag aze an teodyezhoù ne bourchasont ket danvez dit. Dav eo hep mar treiñ ouzh an amprestañ etrevroadel. Un dra all : lodek eo al Louzawouriezh er Vevoniezh ; ha pleustret 'c'h eus war vrezhoneg Korfadurezh, Kelligoniezh, Bevedouriezh, h.a. ar plant ?

Un aters evit klozañ — aters bezant penn da benn el lizher-mañ hag e pep hini eus al lizheroù a 'm eus kaset dit abaoe daou vloaz : pe zremmwel zo da 'z labour ? Pe sevel ur renabl stummoù en erdu an dudoniourion ha studierion an aspadennoù yezhel (“lezel ar renabl-se digor d'an holl, lennerion pe glaskerion”, emezout — pet den zo oc'h ober

“an holl”-se ?), pe kenlabourat da sevel yezh ur gevredigezh da zont ?

En degouezh-mañ diwezhañ e rankez pourchas ul Louzawouriezh resis, reizhiadek, arveradus gant ur c'hevredig estren d'an diskiblezh ha gant an deskadurezh — ur skoliad a vo ar brezhoneg yezh e vuhez n'en devo tra d'ober gant an dek anvad he doa ar blantenn-mañ-plantenn hervez kornioù ar brezhonegva. Aze ne gomprenan ket re vat ar c'hemm a lakaez etre “ofisiel” ha “skiantel” ; en holl riezhoù e striver kement ha ma c'haller da ziazezañ ar yezh kefridiel war al lavar skiantel ; devedin a rez : n'eus ket

anv skiantel e brezhoneg — ne welan ket perak ne ve ket ; holl yezhoù Europa o deus savet o yezh skiantel e-kichen pe e-lec'h al latin (soñjal a ran er Gorfadurezh a veze c'hoazh kelennet e latin en Alamagn en 19^t kantved) ; lakaomp e ve mat reiñ da anaout d'ar skolidi *Louzaouenn Sant-Yann* pe *Geotenn ar Werc'hez* evit o stummadur lennegel hag o yezh pemdeziek, met evit o stummadur skiantel ne c'hallfent ket dioueriñ an anvadoù skiantel unvan, ha perak ne ve ket ar re-mañ e brezhoneg ? Dieub e chomfe an arbennigourion d'ober gant al latin evit an dekmiliadoù a spesadoù o devez da bleidiñ ganto — ha na vez nemeto o pleidiñ ganto.

Un evezhiadennig c'hoazh. Keuziañ a rez d'an dilez a voe graet eus Gl. *gangleingneutte*, h.a., gerioù brav ha saourus, emezout. Va bugeliezh a 'm eus tremenet en ur metou romaneger. Pezh a rae “saourusted” un hanc'her oa da gentañ e neuz komzet, e zistagadur dibarek (distagadur a yae disheñvel un nebeut kilometroù pelloc'h — o lakaat e veze anavezet an hanc'her eno). Tud ar vourc'h a gave “saourus”, dereat lakaomp, o distagadur dezho ha goap a raent eus distagadur disheñvel tud ar maezioù. Pa zichañse d'ur gallegger distagañ d'e dro an hanc'her en ur reiñ dezhañ un neuz c'hallek, ne veze kavet na “saourus”, na dereat, met lu. Evit an holl e oa ar galleg ar yezh wir, pa oa yezh unvan ar gevredigezh en tiriad a-bezh. War ar pemdez hag etre keneiled e lavaremp [bru)dA#], met mar felle dimp bezañ komprenet pelloc'h e raemp gant *hanneton*.

Moarvat e vo a-du labourerion *Preder* evit da skoazellañ, gant ma vo despizet resis sol ha pal ar c'henlabour, ivez gant na ve ket gortozet re diganto : un niver bihan emaoamp ha pep hini en deus e labourioù personel da ren. Adkemer a ran ar poentoù a venegez e dibenn da lizher :

— dibab an anvioù kefridiel (pe “ofisiel” mar kavez gwell) ; aze n'on ket evit respont, rak ne intentan ket ar gudenn (ne welan nemet tri rumm anvadoù : an anvadoù a orin teodyezhel arveradus el lennegezh ha war ar pemdez ; an anvadoù latin skiantel ; an anvadoù brezhonek skiantel) ;

— adwelout a-fet Yezhouriezh an anvioù kinniget gant ho poellgor ; a-du e vemp evit studiañ krefen distag, poentek, a ve displeget dimp resis ; bevennet e vimp gant hon diouer anaoudegezh eus al Louzawouriezh hag ar verr amzer.

(RM da GE – 12 07 01)

Er *Geriadur istorel* e kaver ar furmoù **hedledan, heledan, hetledan, eitledan, etledan, Hethledan, ethledan**, ha biken n'en dije soñjet den e oa aze Roparz Hemon o

sevel “aridennad ar stummoù teodyezhel” pe o “tistroadañ ar furm unvan evit distreiñ da vruzun ar stummoù”. Sklaer eo : **hedledan** = *Plantago major*. Keuz ' m eus o welout ne oa ket bet sklaer va skridoù e-keñver kement-se. Arabat lavarout n'emaon ket a-du gant unvanerion ar yezh.

Klasket em eus :

1 – Klokaat an dastumadoù diwar-benn an anvioù-plant. Kalz hiroc'h eo dastumad va levr eget hini levr Roparz Hemon. Graet em eus al labour-se en ur adkemer al labour graet a-raok gant unvanerion ar yezh. Meur a wech e oa tu da chom en entremar gant anvioù ‘zo. Kemeret em eus kinnigadenn R.H. da bep tro, evel just. Biskoazh ne oa bet a zastumad skiantel diwar-benn an anvioù-plant. N'eo ket souezhus neuze kavout kalz a anvioù chomet dianav pe amresis betek-henn.

2 – Dielfennañ talvoudegezh pep anv kavet. Kavout a reer kalz a anvioù amresis, pe direizh, evel ma 'z eus en holl yezhoù.

3 – Kinnig evit kement seurtad plant a gaver (pe a gaver meneg anezhañ) e Breizh un anv talvoudus (= na denno nemet d'ar seurtad-se). En abeg da rannyezhelezh hor yezh ez on bet rediet da zilezel kalz anvioù. En abeg d'ar rannyezhelezh-se ivez em eus bet tro da gavout, a-wechoù, meur a anv o tennañ d'ur seurtad. Reiñ d'ar vrezhonegerion ar galloud da envel an holl seurtadoù plant e brezhoneg eo pal pennañ va labour. Dre m'em boa graet studioù louzawouriezh (D.E.S : bachelouriezh + 6) ha studioù brezhoneg (Doktorelezh : bachelouriezh + 8) em eus soñjet e c'hallen degas danvez d'hor yezh : sevel un dastumad resis eus an anvioù kavet hag eus an anvioù da implij. Diwar an 3 800 anv-plant a gaver em levr n'eus nemet 800 a zo bet dastumet anvioù brezhonek evito.

Da skouer setu perak ez on bet rediet da ginnig un anv nevez evit ar seurtad *Asarum europaeum* ha pa 'm boa kavet daou all a-raok.

1 – Ar fichenn em dastumad-meur : anv, levr, bloaz-embann, yezh (2 = kembraeg, 142 = latin ar Grennamzer, 5 = saozneg, 4 = galleg, 18 = okitaneg, 15 = italianeg, 12 = kastilhaneg, 9 = alamanteg, 17 = alzasianeg, 1 = brezhoneg).

[Amañ e teu ur roll 66 anvad e yezhoù diseurt kavet en testennoù abaoe ar Grennamzer, gant meneg ar bloavezh embann.]

2 – An dielfennañ. Setu perag an 3 anv :

“kabared” : anvad gallek damvrezhonekaet, evel ma 'z eus ur bern en *Nomenclator* ;

“skouarn-den” : a adkaver e galleg, en okitaneg hag e kastilhaneg hepken, ha pa oa meur a anv all e kembraeg. Me 'soñj din en deus krouet VALLEE an anv “skouarn-den” a-ziwar ar galleg moarvat, dreist-holl pa gaver an anv-plant-se s/v^o “oreille”, meneg “d'homme”, p. 516 ;

“louzaouenn-an-dislonk” : implij ar plant-se, abeg ar c'henwerzh anezho, anvad a adkaver e kembraeg : *cyfogllys, llys y cyfog, llyisiau 'r cyfog*.

Ouzhpenn-se, ar plant-se ne vezont kavet gouez nemet e daou gorn-bro e Frañs hag e Breizh-Veur : tro-dro da gêr Paris ha tro-dro da gêr London !!! Kavet e vezent el louzaouegoù e Kembre, alese o anvioù kembraek. N'em eus ket kavet roud eus an disterañ gounid anezho e Breizh. Ur spesad dianav evel plant. Evel louzoù-pare ne lavaran ket.

3 – Setu ar fichenn em levr¹ :

Asarum europaeum L. incl. subsp. *europaeum* (isspesadoù all zo, na vezont ket kavet e kornog Europa)

Br. *louzaouenn-an-dislonk*, papb (anv kinniget da gentañ, a gavan ar gwellañ)

kabared, nqgm, *kabaret*, nciq, nqgm (anv gallek = didalvoud)

skouarn-den, gdfv, nqgm (anv troet diwar ar galleg moarvat)

Kb. *alannan, carn ebol y gerddi, cyfogllys, dat, ebolgarn y gerddi, ebolgarn yr ardd, gwrthbwys, gwrthlys, gyrrhlys, llys y cyfog, lysiau 'r cyfog*

A-benn divizout war ar plant-se ez on bet rediet da studiañ o implij, o flantc'heografiezh hag o anvioù e yezhoù all. A-wechoù e tlean studiañ elfennoù all : ekologiezh, galloud sorserezh, mare an degasadur er vro, ha me 'oar-me c'hoazh. Amañ an 3 anvad ne dennont nemet da *Asarum europaeum*, ha reizh int holl. Labour tud all (ho labour ?) vefe dibabañ e-touez an anvioù-se a-benn divizout pe anvad vefe an hini gwellañ.

Kavet ez poa e oa luziet-spontus bed an anvioù-plant. Hag ez eo, avat ! Dre m'emañ re bell hon daou zoare da brederiañ war an anvioù-plant e soñj din e tlean klask un embanner all evit va levr. Sur on, pa vo embannet, e vo aesoc'h sevel dielfennadurioù a-ziwarnañ. Ha prest e vin atav da skoazellañ tud *Preder* evit mad hor yezh.

¹ Berradurioù : papb = poellgor an anvioù-plant, nciq = *Nomenclator*, nqgm = labour Gw. AR MENN : adembannadur dielfennet an *Nomenclator*, gdfv = geriadur VALLEE.

(GE da RM – 16 07 01)

E gwir en hon skoazellez atav gant gred bewech ma c'houlennomp diganit ali al louzawour. Diouzh hon tu e vezomp prest ivez da genlabourat ganit. Dav avat dispartiañ an daou roll a c'hell c'hoari *Preder* :

1°) Evel embanner. A-fet koskor ha kellig e ve re bonner evidomp lakaat e goulou al lodenn eus da levr a c'hoarvez eus an dafar prientiñ (rolloù stummoù brezhonek, rolloù anvadoù allyezh). *Geriadur istorel ar brezhoneg* hon eus embannet en amveziadoù all : da gentañ e oa un oberenn hollek ganti lies amkan, en o zouez unan politikel, peurziazezañ ar yezh unvan : roll ar stummoù istorel a veze roet, etre abegoù all, evit lakaat war wel an hent kantvedel a gasas d'an unvanidigezh ; ent kalvezel e veze sammet al labour diouzh un tu gant an aozer, diouzh an tu all gant ur mouler — emell *Preder* en afer oa bezañ hanterour etre aozer ha mouler ha kenwerzhelaat ; ouzhpenn 20 vloaz eo padet embannerezh ar *Geriadur istorel* dre benn ma poueze samm an aozerezh war choug un den hepken, ma veze gorrek ar brenerion ha ma vane diek ar skoaziaderion. Evit a sell da levr, e chomfe an daou arbenn-mañ diwezhañ. A du 'rall, n'emañ ket gantañ an hevelep amkanioù ha gant ar *Geriadur istorel*.

2°) E-keñver durc'hadur *Preder* ne oufe dereout nemet an eil lodenn eus da levr, eleze an hini o kinnig un dermeneg skiantel a 'l Louzawouriezh.

Merkañ a rez sklaer da unan ar c'herzhed a 'c'h eus heuliet :

I. Lankad stadañ (pe, mar karez, lankad ar Yezhoniezh) :

- a) bodañ an holl stummoù brezhonek ;
- b) savelañ derez tebegezh ar c'hlotañ a reont gant an dermeneg skiantel latin ;
- c) dre loc'hañ eus an dermeneg latin, savelañ an teskadoù termenoù brezhonek o deus un debegezh klotañ gant pep hini eus an termenoù latin ; tri rummad a gavez : an termen latin zo dezhañ a) lies kevatal brezhonek, b)ur c'hevatal brezhonek, g) kevatal brezhonek ebet.

Ha setu penaos e welan ar c'herzhed a ve da heuliañ evit disoc'hañ gant un dermeneg skiantel brezhonek :

II. Lankad sturiañ (pe, mar karez, lankad ar Yezhouriezh) :

- a) pazenn gentañ : reiñ ar furm unvan d'an termenoù ;
- b) eil pazenn : divrazañ, eleze en degouezh I.ca dibab un termen, en degouezh I.cg krouiñ un termen ;

c) trede pazenn : kevanaat, eleze gwiriañ klotidigezh diabarzh reizhiad an termenoù brezhonek, e doare ma ve un ergeñverenn hepken da bep termen hag un termen hepken evit pep ergeñverenn.

Ne ve *Preder* evit plediñ nemet gant an eil lankad, hini ar sturiañ. Da gentañ dre genlabourat, evel a 'm eus lavaret dit c'hoazh, war grefen Yezhouriezh resis, poentek. D'an eil, dre embann (merk mat e c'hell yezhourion *Preder* kenlabourat hep ma ves endalc'het da fiziout embannidigezh da labour e *Preder*).

Gwelout a rafen a-walc'h an eil lodenn aozet diwar ur patrom heñvel ouzh “Hanc'herieg an Drevoniezh” (KIS-366, La-09, pp. 156-179), eleze e rezh melladoù enno an termen latin, un despizadur berr diouzh ret (spesad, genad, h.a., lec'h ma vez kavet...), an termen brezhonek ; diouzh ret un notenn a Yezhouriezh da heul (evel ar re a welez deraouet gant an arouezenn □).

Un trevell hir ha kemplezh e ve tremen eus ar c'hentañ lankad d'an eil, oc'h amplegañ :

— un anaoudegezh eus istor ar yezh, n'eo ket hepken eus yezh an henoadvezhioù, henvrezhoneg ha krennvrezhoneg, met eus ar yezh kempred, eus he diorredigezh adalek GREGOR betek hiziv ;

— ent dibarek, eus istor unvanidigezh ar yezh : n'eo ket a-walc'h degemer frouezh labour an unvanerion, ret eo e genderc'hel, eleze anaout ar palioù o deus hag an hentennoù a heuliont ;

— ent dibarek c'hoazh, eus istor savidigezh an hanc'heriegoù brezhonek arbennik.

Ne ziwelez ket ez eo an trevell-se unan kalvezel ha skiantel, met ivez politikel. Al labour da ziorren ar yezh zo war un dro ur stourm politikel, pa ouzout e nac'h luskadoù 'zo n'eo ket hepken he diorren met betek he unvaniñ : mellad 6 *Karta Diwan* da skouer a zeraou evel henn : “*Diwan déclare son hostilité à toute uniformisation linguistique...*”. Anaout a rez ivez an argeziad da etrevroadelaat ar brezhoneg dedalvezet d'an eil derez e *Kelenndioù Diwan*. Ar “c'hengred broadel” n'en deus ster ebet evidomp : n'eo ket peogwir ez eo breizhat pe vrezhoneger un den e tremenomp hep barn e vennozioù hag e oberoù.

Diwar a skrivez e ven tuet da soñjal n'emañ ket pell an eil diouzh egile hon savlec'hioù ketep. Te ha ni zo a-du evit krouiñ an termennoù a vank d'ar brezhoneg en degouezhioù ma tegas ar c'hrouiñ pinvidigezh d'ar yezh ha dre se d'ar spered. Pa emgav e kevezerezh un hanc'her bet douget gant ar gedvuhez vrezhonek hag un

amprest allyezh, e roomp an tevet da hennzh, kuites da zegas an amprest en e gichen ha da savelañ ur c'hemm ster etrezo — an argerzh digensteriañ-se hon eus studiet e meur a lec'h, e KIS-277, La-08, pp. 137-140 pergen ; ar skouerioù anezhañ a roomp alies eo *intelektual/kefredour*, *dialektik/daelerezh*, *logik/poelloniezh & kemez* ; marteze he devo da ziskiblezh d'e arverañ ivez.